

בבא בתרא קמז

משה שווערד

1. רשב"ם מסכת בבא בתרא דף קמז עמוד א

מנין למתנת שכיב מרע - שקונה בדבור בלא קנין סודר כגון מצוה מחמת מיתה דפסקינן לקמן /בבא בתרא/ (דף קנא:): דלא בעי קנין אפילו במקצת והוא דמית אי נמי שכיב מרע שחלק כל נכסיו בלא שיור ומית.

2. תוספות מסכת בבא בתרא דף קמז עמוד א

מנין למתנת שכיב מרע שהיא מן התורה כו' - [1] לא מן התורה דוקא קאמר דהא רב נחמן גופיה אית ליה לקמן דאינה כשל תורה ועשאוה כשל תורה אלא אסמכתא בעלמא הוא דקאמר והא דקאמר מאי טעמא לא אמר מוהעברתם הכי פלי מאי טעמא לא מפיק אסמכתא דידיה מן והעברתם וכי האי גוונא איכא בפרק קמא דמועד קטן (דף ה.) גבי ציון שהוא מדרבנן ופריך התם והא (מהכא נפקא) והא מיבעי ליה לכדתניא כו' ועל כרחק ציון מדרבנן היא כדאמר בפ' דם הנדה (נדה נז.).

3. חידושי הריטב"א מסכת בבא בתרא דף קמז עמוד ב

ורבא אמר רב נחמן מתנת שכ"מ מדרבנן. ואי ק"ל דלעיל אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוב דמתנת שכ"מ מן התורה. י"ל דהא דהכא דידיה והיה דרבה בר אבוב דרביה, [2] אבל ליכא למימר דהיה אסמכתא בעלמא דהא השתא אתינן למפלג על הנהו דלעיל מכלל דהנהו דלעיל מן התורה ממש קאמר, ולדברי רב נחמן דהכא היה דחזקיהו ואחיתופל צוותא דברים ומוסר הוה ולא חלוק ממון, והעברתם לכדרכי ונתתם אורחא דקרא כדפרישו לעיל.

4. מהרש"א חידושי הלכות מסכת בבא בתרא דף קמז עמוד א

תוס' בד"ה מנין למתנת שכ"מ שהיא מן התורה כו' דהא רב נחמן גופיה אית ליה לקמן דאינה כשל תורה כו' עכ"ל מיהו מלשון גירסת הספרים שלנו דקאמר ורבא אמר רב נחמן מתנת שכ"מ מדרבנן כו' משמע דקושטא הוא דרבא משמיה דרב נחמן גופיה פליג אדלעיל אבל גירסת הרא"ש לקמן אמר רבא א"ר נחמן כו' ואולי שכן היה ג"כ גירסת התוס' ותו לא מידי וק"ל:

5. ספר קובץ שעורים ח"א - מסכת בבא בתרא דף קמז/א

(תקיב) דף קמ"ז. מנין למתנת שכ"מ מה"ת, וכתבו בתוס' דלאו דוקא מה"ת דקראי אסמכתא, וקשה מהא דאמר א"ב דאורייתא משו"ה אינו יכול למחול, ומוכח דאיכא מ"ד דהוא מדאורייתא ממש, ולקמן נראה שלא כדבריהם, דרבא אמר מתנת שכ"מ דרבנן, ומשמע שבא לחלוק על מ"ד דאורייתא, וכתב מהרש"א דתוס' אין גורסין כן עיי"ש. אבל לגירסת שלנו מוכח דאיכא מ"ד דהוא דאורייתא, ובתוס' פ' הספינה דף ע"ז כתבו דמקבל מתנה הוא היורש, עיי"ש דמקראי דירושה ילפינן לה, וקשה בדינא דריב"ב דיליף מקרא ביום הנחילו את בניו, ודוקא בראוי ליורשו, הא אפילו אינו ראוי ליורשו נמי, אי מתנת שכ"מ דאורייתא ודוחק לומר דלהך מ"ד נוקי פלוגתא דריב"ב ורבנן דוקא בבריא ולא בשכ"מ:

6. ספר דבר יעקב

הק"ש [אות תקכו הובא להלן קמז: אות ד] לומד שאין הדיבור קונה אלא הוי גילוי מילתא שח רצונו [ועפ"ז מבאר שלא שייך פלגינן דיבוריה]. [והנה התוס' והרא"ש [בגיטין יד: הנ"ל קמו: אות ח] כתבו הנותן מתנת שכ"מ ומת המקבל לפני הנותן, זכו יורשיו במתנת שכ"מ, ואע"פ שמתנת שכ"מ חל לאחר מיתה ואז מת המקבל, מ"מ דברי שכ"מ ככתובים ומסורים מזמן אמירתו. הר"ן תמה דהרי אמרינן שמתנת שכ"מ קונה לאחר מיתה. הקה"ח [סימן רנ"א] מבאר כונת תוס' שמתנת שכ"מ קונה למפרע. והר"ן סובר שאינו קונה למפרע, וכן לומד האבן האזל [זכיה ט"ג] בשיטת הרמב"ם [זכיה ח"ד] שאיכא אומדנא שרק מקנה לאחר מיתה.

יש לחקור בשורש מתנת שכ"מ האם עצם הדיבור הוי במקום מעשה קנין [כמו בהקדש שאמירתו לגבוה הוי כמו קנין בהדיוט] או דגדר מתנת שכ"מ שקונה ללא קנין, והדיבור הוי גילוי מילתא שרצונו לתת מתנה, אבל אין הדיבור עושה הקנין. ומפשטות לשון הרשב"ם משמע שהדיבור קונה,

ואפשר לתלות בחקירה הנ"ל דאם הוי סתם תקנה שיחול בלי קנין כדי שלא תטרף דעתו, די לנו לומר שרבנן תיקנו שיחול לאחר מיתה כדי שלא תטרף דעתו, ואין סיבה שרבנן יתקנו שיחול למפרע, אבל אם תיקנו שדיבורו יועיל כמו קנין, אלא שעשה תנאי שיחול אם ימות, אז מסתבר שחל מיד כמו בריא שעשה מעשה קנין שחל מיד, אלא שאיכא תנאי שאינו חל עד שימות ואז יחול למפרע.

7. ספר דבר יעקב

ג] בא"ד - והא דקאמר מאי טעמא לא אמר מוהעברתם הכי פי' מיט לא מפיק אסמכתא דידיה מן והעברתם - לכאורה קשה כיון שהוי אסמכתא בעלמא מה הנ"מ מאיזה פסוק לומדים. ואפשר לומר ע"פ מש"כ הריטב"א [ר"ה טז. וכע"ז כתב המהר"ל בבאר הגולה באר א'] דכל דבר שהסמיכיהו לקרא כונת התורה שראוי לעשות כן, והשאירה תורה

לחכמים להחליט אם רצונם לתקן כן. ולפ"ז הוי לימוד מקרא שראוי לעשות כן.

8. שיטה מקובצת מסכת בבא בתרא דף קמז עמוד א

כה אמר ה' צו לביתך. אף על גב דמדברי קבלה לא ילפינן איכא למימר גמרא גמירי לה ואתא ישעיה ואסמכיה אקרא.

9. שיטה מקובצת מסכת בבא בתרא דף קמז עמוד א

ויום טוב של עצרת ברור זרעו חטים. פירש רבינו תם ז"ל [1] משום דמביאין מנחה של חטים חדשה לכך מגלה הקב"ה על הצלחת חטים של השנה. תוספי הרא"ש ז"ל:

10. מהרש"א חידושי אגדות מסכת בבא בתרא דף קמז עמוד א

של עצרת ברור כו'. כדאמרינן בעי שמעתתא צילותא כיומא דאיסתנא [2] ולכך כשעצרת שהוא יום קבלת תורה ברור ורוח צפונית מנשבת בו הוא סימן יפה להלכה דאין להקב"ה בעולמו רק ארבע אמות של הלכה וע"כ אמר זרעו בו חטין שהחטין מביאין הדעת לאדם דאמרינן בפרק בן סורר עץ הדעת שאכל ממנו אדם הראשון חטה היתה ואמרינן נמי פרק לולב הגזול יוסיף דעת יוסיף מכאוב תינוק האוכל כזית דגן מרחיקין כו' ואמרינן ע"ש שאין התינוק יודע לקרות אבא ואמא עד שיטעום טעם דגן מדקרי ליה עץ הדעת כו' וק"ל:

11. תלמוד ירושלמי מסכת סנהדרין דף נב/ב

שלשה דברים צוה אחיתופל את בניו אמר להם [1] אל תמרדו במלכות בית דוד דאשכחן דקודשא בריך הוא נסיב לון אפין אפילו בפרהסיא [2] ואל תשא ותתנו עם מי שהשעה משחקת לו [3] ואם היתה העצרת ברורה זרעו חטים יפות

12. מהרש"א חידושי אגדות מסכת בבא בתרא דף קמז עמוד א

שלשה דברים צוה אחיתופל את כו' אמר [1] אל תהיו במחלוקת ולא אמר אל תחלוקו. לפי שלפעמים לא הוזהר אדם מלחלוק עם חבירו כשעבר עליו הדרך אבל אמר אל תהיו עושין גורמי המחלוקת ...

13. פני שלמה מסכת בבא בתרא דף קמז עמוד א

שם ת"ר שלשה דברים צוה אחיתופל את בניו אל תהיו במחלוקת וכו'. המהרש"א ז"ל בח"א דקדק אמאי לא אמר אל תחלוקו, ע"ש. [2] ונלע"ד דהזהירם לא מיבעיא שהם בעצמם לא יחלוקו, אבל שישגיחו ג"כ שלא יהיו לפעמים גורמים שאחרים יחלוקו, והמה יהיו נזכרים בתוך המחלוקה, וז"ש אל תהיו במחלוקת, כלומר שלא יזכרו ולא יפקדו בתוך מחלוקת.

[3] או י"ל כמו שפ"ה הרמב"ם ז"ל, הא דאיתא בכתובות דף נ"ג [ע"א] אל תהיו בעבורי אחסנתא, היינו שלא יעיד בדבר, כמו כן י"ל כאן שהזהירם שלא יהיו עדים במחלוקת.

[4] עי"ל כי בודאי לאו כל אדם זוכה להיות שליט ברוחו ולכבוש כעסו, כשרואה חבירו עושה לו רעה, וחמתו בערה בו. אבל הזהירים שעכ"פ אל ישהו במחלוקת, רק תיכף אח"כ יתפייס ויעשה שלום, וז"ש אל תהי"ו כלומר שוהים ועומדים במחלוקת.

14. ספר שערים מצויינים בהלכה

✓ וכהא דצוה זמן לזריעת חטים, עי' בתשור
הרשב"א (סי' תיג) שדן בזה אי ליכא איסור
משום לא תעוננו לשיטת רע"ק במס' סנהדרין
(סה:). ועי' בשו"ע (יו"ד סי' קעט). ובדרכי
תשובה (שם) הביא שם כמה דברים שאנו
נוהגים להקפיד על הזמן, כגון שלא לעשות
חתונה בסוף החודש וכיו"ב.

15. ספר שערים מצויינים בהלכה

ובמהר"ל מפרש הג' דברים, דהיינו כנגד ג'
שלימות שהאדם צריך, א) "שלום בית", וכנגד
זה אמר יו"ט של עצרת ברור זרעו חטים,
כדאמרי' במס' ב"מ (נט.) לעולם יזהר אדם
כתבואה בתוך ביתו, שאין מריבה באה אלא
בשביל חטים, שנאמר (תהלים קמז-יד) "השם
גבולך שלום חלב חטים ישביעך", ב) "שלום
בין איש לרעהו", דהיינו תוך להבית, ועל זה
אמר אל תהיו במחלוקת, ג) "שלום באומה
בכלל מצד השונאים", וכנגד זה אמר אל
תמרדו במלכות בית דוד, שהוא עומד בפרט
לדבר זה להציל אותם מיד שונאיהם, וכן איתא
בספרי עה"כ (נשא ו-כו) "וישם לך שלום", זה
שלום מלכות בית דוד.

16. מהרש"א חידושי אגדות מסכת בבא בתרא דף קמז עמוד א

האי יומא קמא דריש שתא אי חמימא כולה שתא כו'. משום דבר"ה כל באי עולם נידונין כדאמרינן פ"ק דר"ה והחום והקור הם השני מקריים אשר החיים והמיתה תלוי בהם שע"כ היה הכה"ג מתפלל עליהם ביוה"כ שתהא שנה זו שחונה וגשומה כדאמרי' פ"ק דר"ה העולם נידון בר"ה וגזר דין שלו ביוה"כ:

17. דף על הדף בבא בתרא דף קמז עמוד א

בגמ': אמר רב זביד האי יומא קמא דריש שתא אי חמימא כולה שתא קריר כולה שתא קרירא.

כתב בתפארת שמואל (פר' החודש), מה שאמרו חז"ל, דריש שתא הוי סימן לכל השנה בענין קור וחום וכמו"כ היא
בענין נפש, וכמו שמתנהג אז כן יתנהג בכל השנה, וזהו שמור את חודש האבי"ב היא חודש ניסן, שהיא א"ב י"ב חדשי
השנה, שבזה יקנה שלימות הנפש לכל השנה, וזש"כ האר"י הק' דהנזהר ממשוהו חמץ בפסח יהיה בטוח שלא יחטא כל
השנה, כי חג הפסח היא שורש של כל השנה, וזהו ראשון היא לכם לחדשי השנה ע"י שמירת חודש האביב זוכה שהקב"ה
שנק' ראשון יהיה לכם לכל חדשי השנה, שיקנה שלימות הנפש לכל חדשי השנה, ויעבוד את ה' בקו"ט, וזש"כ אדמו"ר הק'
הציס"ע מווארקע פ' הפיוט החודש אשר ישועות בו מקיפות מלשון "חנווני מקיף" שהקב"ה ברוב רחמיו שואל ומלוח
ישועות בחודש הזה, והיינו שזוכה ע"י שמירת חודש הזה לישועות בכל חדשי השנה, שזוכה לעבוד את ה' בקדושה וטהרה
בכל השנה וכמש"כ במשנת חסידים שהחג הזה יועיל לנפש מאד לכל השנה, וממילא זוכה לישועת ד' בכ"ע.

18. ספר דבר יעקב

ה' רמי בר יחזקאל אמר מהכא ואחיתופל ראה וכו' וילך אל ביתו אל עידו ויצו אל ביתו ויחנק – לכאורה קשה שאחיתופל לא היה שכיב מרע אלא היה בריא שאיבד עצמו לדעת. הנ"י [ד"ה גרסי'] והר"ן [בגיטין סו.] כתבו שאחיתופל הוא כמו יוצא בקולר ומסוכן וגרוע מינייהו. ונראה כוונתם כיון שידע שהולך למות או ידע שדוד יהרגו בגלל שמרד במלכות, לכן היתה דעתו מטורפת ושייך בו שמא תטרף דעתו.

19. תוספות מסכת בבא בתרא דף קמז עמוד ב

לתפלתו של כהן גדול - שיתפלל שאם חמה לא תהיה חמה יותר מדאי ואם קרירא לא תהיה קרירא יותר מדאי.

20. ספר דבר יעקב

(א) למאי נפקא מינה לתפלתו של כהן גדול – הא דנקט כה"ג ולא נקט תפילת כל אדם, מבאר הדרכ"ד משום שהכהן הגדול היה מקצר בתפילתו כדי לא להבעית ישראל [חיחששו שהוא מת], ולכן לפי הסימן ידע על מה להתפלל.

21. רמב"ם פירוש המשניות - מסכת יומא פרק ה משנה א

וענין אומרו ובא לו בדרך בית כניסתו שהיה יוצא אחורנית ופניו כלפי קדשי הקדשים ואחוריו אל הפתח וזה גדולה וכבוד למקום, וכך היו עושים כהנים בחזרתן מן העבודה, ולוים בחזרתן מן הדוכן, וישראל בחזרתן מן המעמד כולם היו חוזרים אחוריהם. ולשון תפלה קצרה כך, יהי רצון מלפני ה' א-להינו שאם תהיה שנה זו שחונה תהיה גשומה ואל יעדי עביד שלטן מדבית יהודה ולא יהיו עמך בית ישראל צריכין לפרנסה זה לזה ואל תכנס לפניך תפילת עוברי דרכים, פירוש שחונה, חמה, תרגום ולא יחם לו ולא שחין ליה. והיה מתפלל שישוה מזג אותה שנה, וזו טובה גדולה כוללת האדם והבהמה כי כשהאוויר שוה במזגו יבריא גופות בני אדם החולים ויתמיד בריאות הבראים והברכה הראשונה הוא, והסיר ה' ממך כל חולי ואחר כך היה מתפלל בהתמדת מלכות היושר והאמונה וזהו הצריך יותר. ואחר כך היה מתפלל אחר אלו השני דברים הכללים על דברים פרטיים לכל בני אדם שיתקן השם מעשה כל אחד ואחד שיצליח מעשיו וסחורותיו כדי שלא יצטרך לבקש ולשאול מאחר. ואחר כך היה מתפלל בירידת הגשמים, והוא אמרו ואל תכנס לפניך תפילת עוברי דרכים, לפי שאלו לא יבקשו תמיד אלא התמדת זריחת השמש וצחות האויר ומניעת הגשם. שלא להבעית את ישראל, כלומר שלא להפחיד, לפי שאילו היה מתאחר היו מפחדין, שמא אירעו מיתה כי הרבה כהנים גדולים היו מתים בקודש הקדשים אם לא היו ראויין או אם ישנה דבר במעשה הקטרת הלא תראה אמר יתעלה לאהרן ולא יומת כי בענן אראה על הכפורת. ופירוש שתיה, יסוד ובאמת כי מקום העבודה יסוד העולם כמו שזכרנו בתחילת אבות:

22. שיטה מקובצת מסכת בבא בתרא דף קמז עמוד ב

לעיל ורב נחמן אמר מתנת שכיב מרע מדרבנן בעלמא גזרה שמא תטרף דעתו. [1] פירוש שמא תטרף דעתו ולא יספיק ליתן בקנין מה שהוא רוצה ליתן. [2] אי נמי אם יודע שדבריו אין מתקיימים שמא יצטער ותטרף דעתו עליו ובדרכי הקנאות אין לו פנאי גם יש לפרש שמא תטרף דעתו עליו אם יטרידוהו ליתן בקנין:

23. דף על הדף בבא בתרא דף קמז עמוד ב

בגמ': אר"נ מתנת שכיב מרע מדרבנן בעלמא היא שמא תטרף דעתו עליו.

כתב הגאון ר' זלמן סורוצקין בספרו אזנים לתורה (במדבר כ"ז ט') מכאן רואים מה שהבינו חז"ל עד איפה כח תאות בצע כסף, שאותו אדם המוטל כבר על ערש דוי, ורגלו אחד כבר מחוץ לעולם העובר לעולם התמידי, עם כל זה, דאגתו ומעייניו נתונים עכשיו אל כספו וזהבו, ואם לא יתקיים ייעדו ורצונו יש חשש כבד שתטרף דעתו של החולה עליו.

אם נפטר הלוה ממילא נפטר הערב וה"נ כאן אם אין חיוב הגוף על הלוה נפטרו הנכסים שהם הערבים ללוה.

מלשון רשב"ם [ד"ה ואפ'] משמע כמו פירוש ר"ת.

[והטעם שא"א למכור שעבוד הגוף, מבאר הקה"ח [סימן סו-כו] משום שאין בו ממש. וכע"ז כתב אצלנו הר"ן דלאו בר מכירה הוא. והריטב"א [קידו' מת.] כתב כיון שאמרה תורה שא"א למכור עבד עברי כיון שאין גופו קנוי לגמרי כ"ש שא"א למכור שעבוד הגוף. האו"ש [מכירה ו-יב] מבאר שבשעבוד הגוף לא נתפס קנין כיון שהוי אינו ברשותו [של מלוה]. אי"צ חיוב דשעבוד נכסים שחל ע"י השטר מהני מכירת השטר להעביר השעבוד לקונה אבל שעבוד הגוף לא חל מחמת השטר אלא מחמת ההלוואה עצמה, ולכן לא מהני מכירת השטר להעביר השעבוד לקונה.

[ג] רש"י [בכתו' פה: וכן משמע ברש"י קידו' מת.] והראב"ד [בהשגות לרמב"ם מכירה ו-יא] כתבו הטעם שמוכר יכול למחול משום שהלוה טוען כלפי הקונה לאו בעל דברים דידי את ואני לא השתעבדתי לך.

הקה"ח [סימן סו-כו] לומד שהראב"ד ורש"י הוי שיטה שלישית, והקצות ביאר כוננתם שהטעם שיכול למחול משום שמכירת שטרות אינו מכירה גמורה אלא הוי בגדר הרשאה ושליחות, והיינו שהלוקח יכול לגבות מדין שליח המוכר ואם המוכר מחל הרי ביטל השליחות, ואז טוען הלוה לאו בע"ד דידי את. והטעם דאינו מכירה גמורה י"ל כיון שהחוב אינו ברשות המלוה.

הלח"מ [מכירה ו-יא] והגר"ח [בח"י על הש"ס סימן קכת] ואכן האול [מכירה ו-יב] לומדים שכוננת הראב"ד ורש"י כמו ר"ת, שכיון שהמוכר מחל ליכא שעבוד הגוף ולכן ליכא שעבוד נכסים ומש"ה טוען הלוה לאו בע"ד דידי את.

(ב) הרשב"א אצלנו והר"ן בכתו' [מד: מדין הר"ף] מקשים על ר"ת שבאופן שמת הלוה ופקע שיעבוד הגוף, ראוי לומר שגם יפקע שיעבוד הנכסים, ולמה הבע"ח גובה מהיורשים. התומים [סימן סו-מג] מתרץ שיעבוד הגוף

דעתו בחלין מתוך צער שהוא יודע שלא יקיימו בניו צואתו – ר' יונה מביא עוד פירוש אם יטרידוהו לעשות קנין תטרף דעתו מחמת הטירדה. הרמ"ה לומר פירוש ראשון כמו ה"מ שהרשב"ם דוחה. ופירוש שני שתיטרף דעתו אם אתה מטרידו לעשות דבר יותר מדיבורו.

ר' גרשום מביא עוד פירוש זימנין מיתרמי שמת בשבת, ולא מצי מעבד קנין בשבת ותטרף דעתו ולכן תיקנו שמהני אמירה.

(ה) המוכר שטר חוב לחבירו וחזר ומחלו מחול ואפ"י יורש מחול – א. נחלקו הראשונים בטעם הדבר למה מוכר שטר חוב יכול למחול.

[א] שיטת הר"ף [כתו' דף פה:] והרמב"ם [מכירה ו-יב] והתוס' [קידו' מת.] בשם י"מ, שמכירת שטרות הוי מדרבנן ומה"ת לא מהני ולכן יכול מוכר למחול, כיון שמה"ת החוב שייך למוכר.

הטעם שמכירת שטרות אינה מועילה מה"ת, והמוכר יכול על השעבוד נכסים, כתבו התוס' [לעיל עו. ע"ש אות א] והתורא"ש [בקידו' מת.] משום שהוי אינו ברשותו של מלוה, וכל דבר שאינו ברשות המוכר לא חל מכירה.

הנ"י [לעיל עו:] תירץ דהוי אינו שלו דקיי"ל כרבא [פס' לא]. שבעל חוב מכאן ולהבא הוא גובה. הגר"ח [מכירה פרק כב] וברכ"ש [ב"ב ס"ו נה-נו] מדייקים מלשון הרמב"ם [מכירה ו-יב] שהחסרון במעשה קנין, משום שהמעשה קנין נעשה בשטר ולא בגוף החוב ולכן לא מהני מה"ת.

(ב) שיטת ר"ת [הובא בר"ן ובריטב"א ורשב"א ונ"י אצלנו ובתורא"ש וריטב"א בקי' מת. ובר"ן ורא"ש בכתו' דף פ"ה] ור' יונה אצלנו שמכירת שטרות הוי מה"ת. והטעם דמהני מחילה מבאר ר"ת משום שבכל חוב יש שני שעבודים על הלוה, שעבוד נכסים של לוח ושעבוד הגוף של הלוה, ומכירה שייך רק על השעבוד נכסים ולא על שעבוד הגוף, ולכן לאחר המכירה נשאר שעבוד הגוף של הלוה כלפי המוכר ולכן יכול המוכר למחול על שעבוד הגוף, ולאחר שמחל על שעבוד הגוף נפטר הלוה גם משעבוד הנכסים, משום ששעבוד הנכסים הוי מדין ערב, שנכסי אדם ערבין לו, והיכא דליכא חיוב הגוף על הלוה ליכא חיוב על הערב, ולכן

עובר לבן, מיהו ה"מ לענין לפרוע מהנכסים שירש מאביו [עיי' להלן קנו. תד"ה מצוה]. וכ"כ המאירי [ב"ק ת. ד"ה מכרה] שהיתומים יורשים המ, ויורש כרעיה דאבחה הוא וראוי לפרוע חוב אביו מהדין.

✓ הקה"ח [סימן סו-כו ובמשובב סימן לג-ב] סובר שאין שום שיעבוד הגוף על היורש, והא דמת הלוה לא פקע שיעבוד נכסים, מבאר הר"ן בכתר' שדוקא אם שיעבוד הגוף נפקע מחמת המלוה נפקע גם השיעבוד נכסים, אבל אם שיעבוד הגוף נפקע מחמת הלוה, לא נפקע שיעבוד נכסים, לפי שעיקר ערבותן של נכסים בענין זה. ומבאר הקה"ח [וכ"כ הקו"ש ח"ב סימן יא-א] שלשיעבוד נכסים יש דין ערב, ואם מת הלוה ללא נכסים אין הערב נפטר כיון שאין כאן פטור על החוב, אבל ע"י מחילה יש כאן פטור על עצם החוב ואז ממילא נפטר גם הערב.

25. ספר דבר יעקב

[ז] אי אמרת בשלמא דאורייתא משום הכי אינו יכול למחול אלא אי אמרת דרבנן היא אמאי אינו יכול למחול – הר"ף בכתר' [הובא בר"ן

✓ והגמ' מתרצת שמתנת שכ"מ אינה מה"ת אבל רבנן עשאוה כשל תורה. ומקשה רע"א [ב"ב קמו: וכתר' פה:] בשלמא אם קושית הגמ' שמהני מחילה משום שהמכירה הוי מדרבנן, מוכן התירוץ שבמתנת שכ"מ רבנן תיקנו שיחול דין כמו מכירה מה"ת, [ויש כח לרבנן לתקן שיועיל כמו מכירה דאורייתא דקנין דרבנן מהני לדאורייתא, כמש"כ רע"א בב"מ הובא לעיל עו: אות כב], אבל לפי ר"ת קשה מה התירוץ עשאוה כשל תורה, הרי גם שאר מכירת שטרות הוי מה"ת ואעפ"כ מהני מחילה וא"כ למה במתנת שכיב מרע לא תועיל מחילה. ומתיר רע"א דכוונת הגמ' שעשו מתנת שכ"מ כמו ירושה מה"ת, כמו האסמכתא של תורה שמשם ילפינן שאית ליה דין יורש, דהך אסמכתא מקרא והעברתם נחלתו עשאוה כדרש גמור כשל תורה והיינו דעשאוה כיוורש, וכמו בירושה היורש יורש גם שיעבוד הגוף, ה"נ במתנת שכ"מ המקבל מקבל אף את שיעבוד הגוף, ולכן אין הנותן יכול למחול. [וכ"כ הש"ך סימן רנג-ל שמתנת שכ"מ עדיפא כיון שרבנן עשאוה כירושה]. ודברי רע"א מובנים יותר לפי הריטב"א בר"ה [הנ"ל ע"א אות ג] שכל אסמכתא לקרא כוונת התורה שראוי לעשות כן, והשאירה תורה לחכמים להחליט אם רצונם לתקן כן, ולכן חכמים עשאוה כירושה כמו האסמכתא.

והטעם שרבנן תיקנו שמתנת שכיב מרע תהיה כמו ירושה ולא תועיל מחילת היורש, י"ל כמש"כ הסמ"ע [סימן רנג-מד] שרבנן חששו שאם היורש יוכל למחול תטרף דעתו של השכיב מרע [שיפחז שמתנתו תתבטל], ולכן תיקנו שמתנת שכיב מרע תהיה כמו ירושה כדי שתחול באופן שא"א למחול. [וכן משמע מרשב"ם ור' גרשום ד"ה ועשאוה].

26. ספר קובץ שעורים ח"א - מסכת בבא בתרא דף קמז/ב

(תקיט) במוכר שט"ח לחבירו וחזר ומחלו, דלמאן דדאין דד"ג צריך המוחל לשלם, כמו בשורף שטר, ולמאן דלא דאין דד"ג פטור, ולכאורה לא דמי לשורף, דהתם לא הויק את החוב, דהא אם הלוה אינו גולן צריך לשלם אף שנשרף השטר אלא דהשורף גרם שיוכל הלוה לכפור, ומשו"ה אינו אלא גרמי, אבל במוחל הוא עצמו הפקיע החוב, וההיזק נעשה על ידו ולא ע"י אחר, למה אינו מזיק ממש, וי"ל כיון דאין ללוקח דבר בעין אלא שיעבוד, ומזיק שיעבוד מיקרי גרמי, עוד י"ל לפירוש ר"ת, דהוא אינו

מוחל אלא שיעבוד הגוף שהוא שלו, וממילא פקע שיעבוד נכסים. מיקרי גרמי, אבל לטעם הרי"ף משום שהוא מדרבנן א"כ מהניא המחילה גם על שיעבוד נכסים. צ"ל כתירוץ הראשון. [עיין בקצוה"ח סימן כ"ה סק"ב]:

27. תוספות מסכת בבא בתרא דף קמז עמוד ב

המוכר שטר חוב לחבירו וחזר ומחלו מחול כו' - פ"א רבינו שמואל דלמאן דדאין דינא דגרמי הוה מוחל צריך להחזיר ללוקח מה שנתן לו ואור"י א"צ להחזיר אלא מעות שנתנו בו הלקוחות ולא כל השטר...

28. ספר דבר יעקב

הוי קנסא מדרבנן [כמש"כ התוס' ב"ק נד. ד"ה חמור], קנסוהו רק שישלם מה שהלוקח שילם. [הרא"ש [ב"מ כ. סימן מח] מבאר בשם ר' שריא גאון [וכ"כ הטור והסמ"ע סימן סו-עו] דהכא מעיקרא זבינא גריעי ניהו, כיון שהלוקח יודע שהמוכר או יורשו יכולים למחול, דהלוקח מיבעיה ליה לשנות השטר ולכתוב השטר על שמו, וכיון דלא עביד הכי דין הוא שלא יטול אלא מה ששילם בשטר. ונראה כוונתו כיון שמהתחלה החוב עומד למחילה, א"א לומר שע"י המחילה הפסיד לו החוב, אלא הפסיד לו רק הכסף ששילם.]
ולפ"ז תירץ הפני שלמה קושית תוס' איך השיאה רב נחמן עצה למחול, הרי אסור לגרום נזק, דשאני הכא שלכתחילה קנה זבינא גריעא וידע שיכולה למחול.
כתב השו"ע [סימן סו-לו] הנותן שטר חוב במתנה לחבירו וחזר ומחלו, חייב [הנותן] לשלם למקבל [מתנה] מדינא דגרמי. [ונחלקו שם הסמ"ע והש"ך]. [הש"ך ס"ל שזה השו"ע לשיטתו שסובר שמוחל שטר חוב משלם כל שווי החוב, ולכן גם במתנה הזיקו כל שווי החוב, אבל לפי הרמ"א שס"ל כר"ת שמשלם רק מה שהלוקח שילם עבור קנית השטר חוב, א"כ בשטר חוב שניתן במתנה שלא שילם כלום, פטור המחול]. [והסמ"ע ס"ל שגם מקבל מתנה יכול לטעון שנתן לו מתנה כיון שהוא המקבל עשה לו טובה ששווה ככל שווי השטר, ולכן כשמוחל חייב לו כל שווי השטר.]

יג) תד"ה המוכר ואור"י א"צ להחזיר אלא מעות שנתנו בו הלקוחות ולא כל השטר - וכ"כ התוס' [ב"ק פט]. בשם ר"ת.
התוס' [כתו' פו.] הביא שיטת הרשב"א שחולק וס"ל שהמוחל צריך לשלם כל החוב, וכן דעת הרמב"ם [חובל ז-ט]. הש"ך [סימן סו-קט] כתב דכן שיטת רש"י [כתו' פו.] ור"ח ובעל העיטור ורוב ראשונים. השו"ע [סימן סו-לב] פוסק שחייב לשלם כל מה שכתוב בשטר חוב, והרמ"א מביא רבים החולקים וס"ל שא"צ לשלם אלא דמים שנתן לו. הקו"ש [כתו' אות שיג] מביא הראב"ד [בהשגות לרי"ף כתו' פו.] שמבאר סברת ר"ת דכיון שגרמי

29. חידושי הריטב"א מסכת בבא בתרא דף קמז עמוד ב

עד שיאמר תנו בית זה לפלוני וכו'. פ"א שנותן לו גוף לפירות, ושמעין מהכא דאע"ג דדברי שכ"מ ככתובים וכמסורים דמו היינו מה שאמר אבל אנו אין לנו לתקן לשונו ולומר כוונתו היה לכך, דאם כן נתקן בכך לשונו ונימא דכי אמר ידור [ב]בית זה לדירה קאמר או דקל לפירות, אלא ודאי דהא ליתא הילכך אם נתן שטר חוב צריך שיאמר הוא וכל שיעבודה כדכתיבנא בפרק הספינה (ע"ו ב').

30. ספר דבר יעקב

כד] שכיב מרע שאמר ידור פלוני בבית זה יאכל פלוני פירות דקל זה לא אמר כלום -

הרשב"ם והתוס' מפרשים שפירות דקל הוי דבר
שלא בא לעולם [ולפי ר"מ קונה].
הרשב"א מפרש שהכא גם לפי ר"מ אינו קונה
כיון שהפירות באו לעולם לאחר מיתת הנותן, והם
אינם שלו.

31. ספר שערים מצויינים בהלכה

קונה כמו קנין סודר של הבריא. ובתשו'
מהרש"ל (סי' טז) כתב תשו' למרן הרמ"א,
ומובא גם בתשו' הרמ"א (סי' ס) באחד שנתן
לבתו ולבעלה במתנת שכ"מ זכות לדור בביתו
אחריו כל ימיה, כמו שהם דרים בחייו, דאינו
דומה להא דאמרי' כאן, וכתב שם לחלק בין
שאמר ידור פלוני בבית זה דלא מהני, לאם
אמר יש לה חזקה לדור בביתו, דזה ענין אחר,
דהרי נתן לה חזקת הבית, ועי"ש המעשה
שהיה ששאל הרמ"א.